

Vatikán (15. júna, RV) – Pápež Benedikt XVI. dnes počas generálnej audiencie na Námestí sv. Petra pokračoval vo svojom katechetickom cykle o modlitbe. Dnes sa zameril na starozákonného proroka Eliáša:

Drahí bratia a sestry!

V náboženských dejinách starovekého Izraela boli proroci veľmi vážení pre ich učenie a kázanie. Z nich vyniká postava Eliáša, povolaneho Bohom, aby priviedol ľud k obráteniu. Jeho meno znamená „môj Pán je môj Boh“ a v súvislosti s týmto menom sa vyvíja aj jeho život celý zasvätený tomu, aby priviedol ľud k uznaniu Pána ako jediného Boha. O ňom hovorí Sirachovec a „povstal Eliáš, prorok ako oheň, jeho slovo (blčalo) ohňom sťa fakľa“ (Sir 48,1). Vďaka tomuto ohňu Izrael znovu nájde cestu k Bohu. Počas svojho poslania sa Eliáš modlí: prosí Pána, aby navrátil život synovi vdovy, ktorá ho hostila (porov. 1Kr 17,17-24). Vykričí Bohu svoju únavu a strach počas úteku do púšte, keď uteká pred kráľovnou Jezabel, ktorá mu číha na život (porov. 1Kr 19,1-4), no je to predovšetkým na vrchu Karmel, kde sa ukáže v celej svojej moci ako orodovník, keď pred celým Izraelom prosí Pána, aby sa zjavil a obrátil srdce ľudu. Táto epizóda je opísaná v osemnástej kapitole Prvej knihy Kráľov, pri ktorej sa dnes pozastavíme.

Nachádzame sa v Severnom kráľovstve v 9. stor. pred Kristom v čase kráľa Achaba, v okamihoch, keď Izrael prežíval situáciu otvoreného synkretizmu: okrem Pána ľud uctieval Baala, modlu, ktorá – ako verili – prinášala dážď a teda sa jej pripisovala moc dávať úrodnosť poliam, ako aj život ľuďom a zvieratám. Hoci ľud predstieral, že nasleduje Pána, neviditeľného a mysteriózneho Boha, predsa len hľadal istoty aj u tohto pochopiteľného a predvídateľného boha, od ktorého chcel získať úrodnosť a prosperitu výmenou za prinášané obety. Izrael teda podľahol zvädzaniam idolatrie, neustáleho pokúšania pre veriaceho v ilúzii, že môže „slúžiť dvom pánom“ (porov. Mt 6,24; Lk 16,13), a uľahčiť si tak nepredvídateľnú cestu viery vo Všemohúceho, skladajúc vlastnú dôveru aj v bezmocného boha vyrobeného ľuďmi.

Práve pre odhalenie ľživej hlúposti takéhoto postoja Eliáš zhromaždí izraelský ľud na vrchu Karmel a kladie pred neho nevyhnutnosť jednoznačnej voľby: „Ak je Pán Bohom, choďte za ním, ak Bál, choďte za tým!“ (1Kr 18,21). A prorok, zvestovateľ Božej lásky, nenecháva svoj ľud osamotený v tejto voľbe, ale mu pomáha úkazom, ktorý zjaví pravdu: ako on, tak aj Baalovi proroci pripravujú obeť a modlia sa, aby sa pravý Boh zjavil tým, že ohňom strávi pripravenú obeť. Začína tak konfrontácia medzi prorokom Eliášom a nasledovníkmi Baala, ktorá v skutočnosti je konfrontáciou medzi Pánom Izraela, Bohom spásy a života a nemou a bezmocnou modlou, ktorá nemôže nič urobiť, ani dobré ani zlé (porov. Jer 10,5). Začína tak konfrontácia medzi dvoma spôsobmi – úplne odlišnými – obrátenia sa k Bohu a modlitby.

Baalovi proroci kričia, skáču, tancujú, prichádzajú až do stavu akéhosi tranzu, robia si zárezy na tele „mečmi a oštepami, až boli zalíati krvou“ (1Kr 18,28). Oni sami sa teda snažia vyprovokovať boha, aby odpovedal, a to svojimi vlastnými schopnosťami. Tak sa zjavuje ľživá skutočnosť modly: ona je vymyslená človekom ako niečo, čím si možno poslážiť, niečo, čo možno ovládať svojimi vlastnými silami. Adorovanie modly – namiesto toho, aby otvorilo ľudské srdce voči niekomu inému, k oslobodzujúcemu vzťahu, ktorý dovoľuje vyjsť zo stiesneného priestoru vlastného egoizmu a odovzdať sa láske a vzájomnému darovaniu sa – zatvára osobu v zúfalom kruhu hľadania seba samého. Klamstvo spočíva v tom, že uctievaním modly je človek donútený k extrémnym činom, v

iluzórnym pokuse podriaďiť modlu svojej vlastnej vôli. Kvôli Baalovi proroci dospejú až k tomu, že sami sebe robia zle, spôsobujú si rezné rany na tele v tomto dramaticky ironickom geste: preto, aby získali od boha odpoveď, teda znak života ich boha, sú zaliati svojou vlastnou krvou, symbolicky sa zakrývajú smrťou.

Úplne opačný postoj modlitby je ten Eliášov. Žiada ľud, aby sa priblížil. Zapojať ho do svojho konania a teda do svojich modlitieb. Cieľom tejto výzvy nasmerovanej Baalovým prorokom bolo znovuprievodenie k Bohu toho ľudu, ktorý sa stratil tým, že nasledoval modly. Preto Eliáš chce, aby sa Izrael k nemu pridal, aby sa stal účastníkom a protagonistom jeho modlitby a toho, čo sa má udiť. Potom prorok postaví oltár použijúc pritom – ako hovorí text – „dvanásť kameňov podľa počtu synov Jakuba, ktorému Pán povedal: 'Izrael bude tvoje meno'“ (v. 31). Tieto kamene predstavujú celý Izrael a sú hmatateľnou pripomienkou vyvolenia a spásy, ktorých objektom bol tento ľud. Priam liturgické gesto Eliáša je rozhodujúce. Oltár je posvätným miestom, ktoré indikuje Pánovu prítomnosť a tie kamene, ktoré ho tvoria reprezentujú ľud, ktorý teraz – vďaka prorokovmu konaniu – je symbolicky postavený pred Boha, stáva sa oltárom, miestom milodarov a obiet.

Je však nevyhnutné, aby sa symbol stal skutočnosťou, aby Izrael uznal pravého Boha a znovu našiel vlastnú identitu ako Pánov ľud. Preto Eliáš prosí Boha, aby sa zjavil a tých dvanásť kameňov, ktoré mali Izraelu pripomínať pravdu slúži aj k tomu, aby Pánovi pripomenuli jeho vernosť, na ktorú sa prorok odvoláva vo svojej modlitbe. Slová jeho modlitby sú plné významu i viery: „Pane, Bože Abraháma, Izáka a Izraela, dnes ukáž, že ty si Boh v Izraeli a ja som tvoj služobník a že som toto všetko urobil na tvoje slovo! Vyslyš ma, Pane, vyslyš ma, nech sa tento ľud dozvie, že ty si Pán, Boh, a že ty si obrátil ich srdce späť!“ (vv. 36-37; porov. Gn 32,36-37). Eliáš sa obracia k Pánovi nazývajú ho Bohom otcov, odvolávajú sa na Božie prisľúbenia a dejiny vyvolenia a zmluvy, ktoré nerozlučne spojili Pána s jeho ľuďmi. Zapojenie Boha do dejín ľudí je také veľké, že jeho meno je už neoddeliteľne spojené s praotcami a prorok vyslovuje toto sväté meno, aby si Boh spomenul a aby sa zjavil ako verný, ale aj preto, aby sa Izrael cítil povolaný po mene a znovu objavil svoju vernosť. Namiesto toho, aby použil zvyčajnú formulu „Boh Abraháma, Izáka a Jakuba“, použije meno, ktoré je menej zvyčajné: „Boh Abraháma, Izáka a Izraela“. Nahradenie mena „Jakub“ menom „Izrael“ evokuje zápas Jakuba pri brode Jabok a zmenu mena, na ktoré sa rozprávač explicitne odvoláva (porov. Gn 32,31) a o ktorej som hovoril v jednej z nedávnych katechéz. Prorok sa teda modlí za ľud Severného kráľovstva. A teraz tento ľud, ktorý – ako sa zdá, zabudol na vlastný pôvod a privilegovaný vzťah s Pánom – je povolaný po mene, keď je vyslovené Božie meno, Boha praotcov a Boha ľudu: „Pane, Bože, (...) Izraela dnes ukáž, že ty si Boh v Izraeli“.

Ľud, za ktorý sa Eliáš modlí, je postavený zoči-voči pravde a prorok prosí o to, aby sa Pánova pravda zjavila a aby On zasiahol a obrátil Izrael a odvrátil ho od klamstva modloslužby a priviedol ho tak k spásu. Žiada o to, aby ľud konečne vedel a v plnosti spoznal, kto je skutočne jeho Boh a aby sa definitívne rozhodol nasledovať iba Jeho. Pretože iba tak je Boh uznaný taký, aký je: absolútny a transcendentný, bez akejkoľvek možnosti porovnávať ho s inými bohmi, čo by v podstate negovalo jeho absolútnosť a relativizovalo ho. Toto je viera, ktorá z Izraelu robí Boží ľud: je to viera vyznávaná v tom veľmi známom texte modlitby Shema' Izrael: „Počuj, Izrael, Pán je náš Boh, Pán jediný! A ty budeš milovať Pána, svojho Boha, celým svojím srdcom, celou svojou dušou a celou svojou silou“ (Dt 6, 4-5). Na Božiu absolútnosť musí veriaci odpovedať absolútnou láskou, úplnou, ktorá zahŕňa celý jeho život, jeho sily, jeho srdce. A práve pre srdce svojho ľudu prorok svojou modlitbou žiada obrátenie: „nech sa tento ľud dozvie, že ty si Pán, Boh, a že ty si obrátil ich srdce späť“ (1Kr 18,37).

Eliáš svojou modlitbou žiada Boha o to, po čom sám Boh túži, teda zjaviť sa v celom svojom milosrdenstve, verný svojej vlastnej podstate ako Pán života, ktorý odpúšťa, obracia a pretvára.

A presne toto sa stane: „Vtom spadol Pánov oheň a strávil obetu, drevo, kamene, zem a zlízal aj vodu, ktorá bola v jarčeku. Keď to všetok ľud videl, padol na tvár a hovoril: Pán je Boh! Pán je Boh!“ (1Kr 18,38-39). Oheň, tento element súčasne potrebný i strašný, spojený s Božími zjaveniami – napríklad horiaci ker a zjavenie Boha na Sinaji – teraz slúži k tomu, aby ukázal lásku Boha, ktorý odpovedá na modlitbu a zjavuje sa svojmu ľudu. Baal, nemý a bezmocný boh, neodpovedal na vzývanie jeho prorokov. Pán naopak odpovedá a to jednoznačným spôsobom, nielen tým, že strávi obetu, ale aj vodu, ktorá bola vyliala okolo oltára. Izrael už viac nemôže mať pochybnosti. Božie milosrdenstvo vyšlo v ústrety jeho slabostiam, jeho pochybnostiam a malovernosti. Teraz je Baal márna modla, porazený a ľud, ktorý sa zdal stratený, znovu našiel cestu pravdy, ako aj seba samého.

Drahí bratia a sestry, čo nám hovorí tento príbeh z dejín? Aká je jeho aktuálnosť? Predovšetkým je to otázka prvého prikázania: klaňanie sa jedinému Bohu. Tam, kde sa stratí Boh, človek upadne do otroctva rôznych modloslužieb, ako ukázali v našich časoch mnohé totalitné režimy a rôzne formy nihilizmu, ktoré robia človeka závislého na modlách a modloslužbe, toto ho zotročuje. Po druhé: primárny cieľ modlitby je obrátenie: je to Boží oheň, ktorý pretvára naše srdce a robí nás schopnými vidieť Boha, a tak žiť podľa Boha a žiť pre blížneho. A nakoniec po tretie: Cirkevní otcovia nám hovoria, že tento príbeh je prorockým. Je predobrazom Krista. Je krokom na ceste ku Kristovi. A hovoria nám tiež, že tu vidíme skutočný Boží oheň: lásku, ktorá vedie Pána až na kríž, až k úplnému darovaniu seba samého. Skutočné klaňanie sa Bohu, skutočná adorácia, znamená teda darovanie seba samého Bohu a ľuďom. Skutočná bohoslužba spočíva v láske. Klaňanie sa Bohu neničí, ale obnovuje a pretvára človeka. Áno, Boží oheň, oheň lásky spaľuje, pretvára, očisťuje, ale presne tým zároveň neničí, ale vytvára pravdu nášho bytia, pretvára naše srdce. A tak, skutočne oživení milosťou ohňa Ducha Svätého a Božej lásky adorujeme Boha v Duchu a pravde.

Preložil: Ľubomír Rebek